
РОЗДІЛ VII. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.46>

РЕАЛІЗАЦІЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Баско А.В.,

*доктор філософії в галузі права,**докторант Запорізького національного університету*

ORCID: 0009-0007-9858-257X

e-mail: 777_av@ukr.net

Баско А.В. Реалізація органами місцевого самоврядування державної політики у сфері цивільного захисту.

В статті з'ясовано поняття та сутність державної політики у сфері забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту; здійснено аналіз правових засад забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту, виокремлено їх вади та запропоновано напрямки удосконалення.

В результаті дослідження встановлено, що державна політика у сфері забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту це система організаційних, нормативно-правових, інженерно-технічних, ресурсних, інформаційно-аналітичних та методологічних заходів, спрямованих на забезпечення захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням адміністрування якими здійснюється органами місцевого самоврядування, а саме у випадках виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного, військового характеру.

Встановлено, що елементами організаційної інфраструктури цивільного захисту громади є: 1) органи управління: структурний підрозділ з питань ЦЗ (посадова особа), комісія з питань техногенно-екологічної безпеки і НС, комісія з евакуації, комісія з ліквідації НС; 2) організаційні структури, на яких покладено гасіння пожеж, ліквідація НС на території ТГ (центр безпеки громади, пожежно-рятувальний підрозділ, комунальна аварійно-рятувальна служба, територіальні спеціалізовані служби ЦЗ, добровільні формування ЦЗ); 3) інфраструктура для забезпечення захисту населення: фонд захисних спо-

руд ЦЗ, резервний фонд місцевого бюджету та матеріального резерву для запобігання та ліквідації наслідків НС, система оповіщення, консультативний пункт з організації інформування громадян про НС, місця зберігання засобів індивідуального захисту, респіраторів, препаратів стабілізації дихання, дифібриляторів та ін.

Ключові слова: цивільний захист, система цивільного захисту, державна політика у сфері належного функціонування системи цивільного захисту, органи місцевого самоврядування, повноваження у сфері належного функціонування системи цивільного захисту.

Basko A.V. Implementation by local self-government bodies of state policy in the field of civil protection.

The article clarifies the concept and essence of state policy in the field of ensuring the proper functioning of the civil protection system by local self-government bodies; an analysis of the legal basis for ensuring the proper functioning of the civil protection system by local self-government bodies was carried out, their defects were identified and directions for improvement were proposed.

As a result of the study, it was established that the state policy in the field of ensuring the proper functioning of the unified state system of civil protection by local self-government bodies is a system of organizational, legal, engineering and technical, resource, informational, analytical and methodological measures aimed at ensuring the protection of the population, territories, natural environment and property from emergency situations, fires and other dangerous events, responding to them, functioning of the administration carried out by local self-government bodies, namely in cases of emergency situations of a natural, man-made, military nature.

It has been established that the elements of the organizational infrastructure of the community's

civil protection are: 1) management bodies: the structural unit on issues of central security (an official), the commission on technogenic-ecological safety and emergencies, the evacuation commission, the commission on liquidation of emergencies; 2) organizational structures that are responsible for extinguishing fires, liquidating emergencies on the territory of the TG (community safety center, fire and rescue unit, communal emergency and rescue service, territorial specialized services of the central government, voluntary formations of the central government); 3) infrastructure to ensure the protection of the population: the fund of protective structures of the central government, the reserve fund of the local budget and material reserve for the prevention and liquidation of the consequences of emergencies, an alert system, a consultation point for the organization of informing citizens about emergencies, storage places for personal protective equipment, respirators, respiratory stabilization preparations, defibrillators, etc.

Key words: civil protection, civil protection system, state policy in the field of proper functioning of the civil protection system, local self-government bodies, powers in the field of proper functioning of the civil protection system.

Постановка проблеми. Для України як і для всього світу не так давно починаючи з 2019 року серйозним викликом стало поширення коронавірусної хвороби COVID-19, що зумовило необхідність вжиття неординарних заходів цивільного захисту населення. Ще більшим ударом але тепер вже для України стало повномасштабне військове вторгнення росії на територію України починаючи з 24 лютого 2022 року, що супроводжується створенням надзвичайної загрози для цивільного населення. Система цивільного захисту населення сьогодні трансформувала в більш глобальну систему безпекового середовища в Україні, забезпечення якого є першочерговим завданням всіх органів публічної влади і органів місцевого самоврядування, зокрема.

У зв'язку з цим питання ефективної реалізації органами місцевого самоврядування державної політики у сфері належного функціонування системи цивільного захисту мають ключове значення в умовах воєнного стану, що актуалізує предмет дослідження даної статті та визначає актуальність її тематики.

Стан дослідження проблематики статті. Проблематику окремих питань функціонування системи цивільного захисту досліджували: С. Домбровська, С. Засунько, Л. Жукова, Н. Клименко, С. Кузніченко, С. Мосов, О. Островерх, В. Петков, А. Ромін, В. Садковий, В. Тищенко, О. Труш, А. Філіпенко, Л. Шевченко та ін. Стосовно дослідження питань щодо становлення

та діяльності органів цивільного захисту, то вони були предметом дослідження Л. Жукової, Н. Клименко, В. Садкового, А. Роміна, О. Островерх, С. Домбровської та ін. В той же час, питання реалізації органами місцевого самоврядування державної політики у сфері належного функціонування системи цивільного захисту, тим більше в умовах воєнного стану, висвітлені недостатньо та потребують більш широкого дослідження.

Таким чином на досягнення **мети дослідження** – з'ясування сутності державної політики у сфері забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту плануємо до виконання наступні **завдання** дослідження: з'ясування правових засад забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту; визначення поняття державної політики у сфері забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту та його складових.

Матеріали та методи дослідження. Виходячи з окресленого предмета дослідження, нами було обрано комплексний підхід до застосування методів наукового пошуку. Методологічну основу дослідження складає діалектичний метод, застосування якого дозволило всебічно розкрити природу «забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту» як організаційну форму забезпечення життєдіяльності регіону та створення безпекового середовища в умовах воєнного стану, а також простежити генезу цього явища. Формально-юридичний метод використовувався для встановлення правових засад забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування системи цивільного захисту; застосування формально-логічного методу стало підґрунтям для виявлення недоліків у національному правовому регулюванні, та пошуку шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Органи місцевого самоврядування (далі – ОМС) є одними з основних суб'єктів державно-приватної взаємодії в сфері цивільного захисту. Цей напрям діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів цивільного захисту передбачено як в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Так, зокрема в ст. 36-1 «Повноваження щодо організації та забезпечення цивільного захисту» Закону визначено перелік власних та делегованих повноважень ОМС в сфері цивільного захисту. Їх аналіз дає змогу виокремити групи повноважень ОМС в сфері цивільного захисту: 1) організаційного характеру – підготовка, подання на затвердження, організація виконання та реалізація місцевих програм у

сфері цивільного захисту, утворення відповідно до законодавства територіальних формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту; утворення місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій для координації діяльності, пов'язаної із забезпеченням захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і реагування на них; утворення (за потреби) спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території; утворення органів з евакуації, планування, підготовка та проведення на відповідній території у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, пожежі, іншої небезпечної події евакуації населення, культурних і матеріальних цінностей, їх розміщення та життєзабезпечення населення;

2) забезпечувального характеру - організація та забезпечення відповідно до законодавства підготовки працівників пожежно-рятувальних підрозділів, а також комунальних аварійно-рятувальних служб та членів добровільної пожежної охорони – у разі їх утворення на відповідній території; здійснення заходів щодо забезпечення діяльності створених відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби, формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту, а також пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та/або добровільної пожежної охорони; створення та використання відповідно до законодавства матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків та надання термінової допомоги постраждалим на відповідній території; забезпечення складення довідок про визнання особи постраждалою внаслідок надзвичайної ситуації, списків (реєстрів) постраждалих осіб, а також формування списків загиблих осіб на підставі їх ідентифікації; забезпечення оповіщення та інформування населення, яке проживає на відповідній території, про виникнення або загрозу виникнення надзвичайної ситуації, у тому числі у доступній для осіб з вадами зору та слуху формі; виконання вимог законодавства щодо визначення потреби, створення, використання, утримання, реконструкції та ведення обліку фонду захисних споруд цивільного захисту територіальної громади, здійснення контролю за станом утримання таких споруд та готовності їх до використання за призначенням та підтримкою в належному технічному стані; розроблення та здійснення заходів із забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, в умовах надзвичайних ситуацій та в особливий

період; забезпечення завчасного накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки; організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від наслідків надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій; організація на відповідній території робіт із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж та забезпечення проведення відновлювальних робіт, залучення в установленому законом порядку до таких робіт суб'єктів господарювання, сил цивільного захисту, волонтерів та населення; організація за рахунок коштів місцевих бюджетів харчування осіб, залучених до гасіння пожеж, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у випадках, передбачених законодавством. Однак слід констатувати що повноваження щодо забезпечення належного функціонування системи цивільного захисту ОМС були визначені в Законі «Про місцеве самоврядування» відносно недавно в 2022 році, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту» [1; 2], що викликано підвищенням рівня загрози цивільній безпеці пономасштабним вторгненням росії на територію України починаючи з 24 лютого 2022 року.

Крім цього повноваження ОМС у сфері цивільного захисту визначені у ст. 19 Кодексу цивільного захисту України, до них належить: 1) забезпечення цивільного захисту на відповідній території; 2) забезпечення виконання завдань створеною ланкою територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДС ЦЗ); 3) забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки на суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії; 4) розроблення та забезпечення реалізації програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки; 5) керівництво створеними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням; 6) створення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного

захисту, та підтримання у постійній готовності місцевої системи централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування; 7) забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі; 8) організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території міста, селищ та сіл, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій; 9) організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 10) організація та здійснення евакуації населення, майна у безпечні райони, їх розміщення та життєзабезпечення населення; 11) контроль за станом навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією; 12) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання в особливий період, що належать до сфери їх управління; 13) віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку; 14) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 15) завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки; 16) взаємодія з обласним і районним органами виконавчої влади, які забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, щодо виконання завдань цивільного захисту; 17) організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій; 18) забезпечення складення довідок про визнання особи постраждалою внаслідок надзвичайної ситуації, списків (реєстрів) постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, відповідно до яких надається матеріальна допомога, списків загиблих осіб на підставі їх ідентифікації; 29) забезпечення соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, зокрема виплати матеріальної допомоги; 20) створення комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій - спеціальних комісій з їх ліквідації (за

потреби), забезпечення їх функціонування; 21) забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях; 22) організація виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту; 23) визначення потреби фонду захисних споруд цивільного захисту; 24) планування та організація роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення; 25) прийняття рішень про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності у разі банкрутства (ліквідації) суб'єкта господарювання, на балансі якого вона перебуває, та безхазяйних захисних споруд; 26) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту; 28) здійснення контролю за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту; 29) організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду захисних споруд цивільного захисту; 30) реалізація заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання комунальної форми власності; 31) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими актами [3]. Частково повноваження ОМС у сфері цивільного захисту закріплені і іншими нормативними актами [4-8].

Деякі автори провівши аналіз даних статей, приходять до висновку, що «повноваження сільських, селищних міських рад у сфері захисту цивільної інфраструктури можливо згрупувати таким чином: 1) інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування механізму захисту об'єктів цивільної інфраструктури: заснування аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації відповідної ради; розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах; тощо; 2) кадрове забезпечення функціонування механізму захисту об'єктів цивільної інфраструктури: утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій; утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск; обрання на посаду та звільнення з посади секретаря ради; затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови

структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів відповідно до типових штатів; утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради; створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби; тощо; 3) здійснення контролю в сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури: заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради, у тому числі щорічного звіту про здійснення державної регуляторної політики виконавчими органами відповідної ради; заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує; заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території; тощо [9, с. 365-366; 10, с. 122-124].

Нижче доцільно розглянути першочергові кроки діяльності територіальних громад щодо організації захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій.

Аналіз системи організації діяльності ОМС щодо забезпечення цивільного захисту населення, проведений нами на основі даних Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту та Державної служби України з надзвичайних ситуацій дає можливість виокремити такі її етапи: 1) затвердження рішенням сесії сільської, селищної, міської ради плану діяльності щодо організації цивільного захисту в територіальній громаді; 2) прийняття рішення сесії сільської, селищної, міської ради про склад комісії щодо організації цивільного захисту в територіальній громаді; 3) затвердження рішенням сесії сільської, селищної, міської ради Положення про ланку територіальної підсистеми цивільного захисту як елементу ЄДС ЦЗ.

В рішенні ради (сільської, селищної, міської) про організацію ЦЗ в ТГ визначається:

- 1) основні завдання організації ЦЗ громади;
- 2) заходи щодо визначення елементів організаційної структури ЦЗ: суб'єкт забезпечення ЦЗ (сільський, селищний, міський голова); постійно діючі органи управління ЦЗ: виконавчий орган ради ТГ та підрозділ з питань ЦЗ/посадова особа з питань ЦЗ у складі органу; утворення Комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій ТГ; утворення Комісії з питань евакуації, визначення її складу та завдань; заходи щодо організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС при її виникненні (комісія, штаб з ліквідації наслідків НС, склад);

сили та організаційні структури, на яких покладено організацію гасіння пожеж, ліквідацію НС на території ТГ (центр безпеки громади, пожежно-рятувальний підрозділ, комунальна аварійно-рятувальна служба, спеціалізовані служби ЦЗ, добровільні формування ЦЗ, формування цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління); інфраструктура для забезпечення захисту населення: фонд захисних споруд ЦЗ, резервний фонд місцевого бюджету та матеріального резерву для запобігання та ліквідації наслідків оповіщення, надзвичайних ситуацій, система консультаційні пункти з організації інформування громадян про НС та поведінку, якої слід дотримуватися у разі їх загрози або виникнення;

3) першочергові завдання (сільському, селищному, міському) голові ради/секретарю ради, зокрема: підготовка пропозицій на сесію ради щодо утворення структурного підрозділу з питань ЦЗ (відділу, відділення, сектору) у складі виконавчого органу ради громади, або посадової особи з питань ЦЗ (визначення чисельності, витрат на утримання з урахуванням техногенного навантаження території громади); підготовка для внесення на розгляд ради ТГ проекту Положення про підрозділ (відділ, відділення, сектор) з питань ЦЗ виконавчого органу ради громади; розробка Положення про Комісію з питань ТЕБ і НС громади та внесення на розгляд засідання ради питання про утворення Комісії з питань ТЕБ і НС та її склад; розроблення заходів щодо функціонування організаційних структур, на яких покладено гасіння пожеж, ліквідацію НС на території ТГ (центр безпеки громади, пожежно-рятувальний підрозділ, комунальна аварійно-рятувальна служба, добровільні формування ЦЗ, формування цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління); заходи щодо функціонування Інфраструктури для забезпечення захисту населення: фонду захисних споруд ЦЗ; резервного фонду місцевого бюджету та матеріального резерву для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; системи оповіщення; консультаційних пунктів з організації інформування громадян про НС та поведінку, якої слід дотримуватися у разі їх загрози або виникнення; заходи щодо планування навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ [11, с. 22-23].

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що державна політика у сфері забезпечення органами місцевого самоврядування належного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту це система організаційних, нормативно-правових, інженерно-технічних, ресурсних, інформаційно-аналі-

тичних та методологічних заходів, спрямованих на забезпечення захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, адміністрування якими здійснюється органами місцевого самоврядування, а саме у випадках виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного, військового характеру.

Встановлено, що елементами організаційної інфраструктури цивільного захисту громади є: 1) органи управління: структурний підрозділ з питань ЦЗ (посадова особа), комісія з питань техногенно-екологічної безпеки і НС, комісія з евакуації, комісія з ліквідації НС; 2) організаційні структури, на яких покладено гасіння пожеж, ліквідація НС на території ТГ (центр безпеки громади, пожежно-рятувальний підрозділ, комунальна аварійно-рятувальна служба, територіальні спеціалізовані служби ЦЗ, добровільні формування ЦЗ); 3) інфраструктура для забезпечення захисту населення: фонд захисних споруд ЦЗ, резервний фонд місцевого бюджету та матеріального резерву для запобігання та ліквідації наслідків НС, система оповіщення, консультаційний пункт з організації інформування громадян про НС, місця зберігання засобів індивідуального захисту, респіраторів, препаратів стабілізації дихання, дефібриляторів та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту: Закон України від 9 липня 2022 року № 2394-ІХ. *Офіційний вісник України*: офіційне видання від 16.08.2022. № 63. Стор. 35. Ст. 3777.
3. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34-35. Стор. 1802. Ст. 458.
4. Про оборону України: Закон України від 6.12.1991 № 1932-XII (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
5. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.
6. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11. *Офіційний вісник України*: офіційне видання від 31.01.2014. № 8. Стор. 341. Ст. 245.
7. Про затвердження Положення про спеціалізовані служби цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 469. *Офіційний вісник України*: офіційне видання від 21.07.2015. № 55. Стор. 424. Ст. 1798.
8. Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 р. № 787. *Офіційний вісник України*: офіційне видання від 12.11.2013. № 85. Стор. 90. Ст. 3156.
9. Тищенко В.О. Основні тенденції розвитку державної політики у сфері цивільного захисту України. *Науковий вісник академії муніципального управління : журнал*. 2010. Вип. 4. С. 356–366.
10. Організація заходів цивільного захисту: методичний посібник. Тернопіль: Видавець ФОП Андрієшин В.П.: Тернопіль, 2016. 568 с.
11. Перші кроки щодо організації цивільного захисту на базовому рівні місцевого самоврядування: серія практичних порадників / О.Я. Лещенко, С.А. Кудін, В.М. Михайлов, М.В. Андрієнко, В.Ф. Коробкін, Н.М. Романюк, Л.В. Калиненко, А.С. Борисова; за заг. ред. П.Б. Волянського, С.А. Парталіяна. К. : ІДУ НД ЦЗ, 2021. Серія 1. 36 с.